

Аннотация. Покалюк В. М. Содержание и структура готовности специалистов пожарно-спасательных подразделений к профессиональной деятельности. Рассмотрено содержание, компоненты и составляющие готовности специалистов пожарно-спасательных подразделений к профессиональной деятельности. Определена структура коллективной готовности к профессиональной деятельности личного состава оперативного расчета пожарно-спасательного подразделения, факторы макро- и микросреды, влияющие на процесс ее формирования.

Ключевые слова: готовность к профессиональной деятельности, структура готовности, оперативный расчет, пожарно-спасательное подразделение.

Summary. Pokaluk V. M. Content and structure of readiness of fire-rescue subsections specialists to professional activity. It was considered the content, components and aspects of readiness of fire and rescue unit's experts for professional activities. It was determined the structure of collective readiness for professional activities of operational staff of fire and rescue units, macro- and microenvironment factors which influence the process of its formation. The organized analysis to activity fireman-rescue subdivisions is indicative of that that efficiency of the performing the operative task by personal composition depends on his readiness to activity. Readiness specialist fireman-rescue subdivisions to professional of activity define as complex of dynamic structure, consisting of psychophysiology, motivation, orientation, operating, emotional, and merit components.

The contents to readiness specialist fireman-rescue subdivisions to professional activity includes: possibility to mobilizations of the experience, feeling, will, skills to support the internal balance; the professional important quality, particularities to personalities; the mutual influence, authorities, antipathies, mutual evaluation, influencing upon readiness, both separates specialist, and the whole operative calculation as a whole. The contents and structure to collective readiness of the operative calculation fireman-rescue subdivision forms the group professional preparedness (operative consensus), stability, the general evaluating to orientation, emotional unity, harmony of the interpersonal relations and activity of the personal composition.

Key words: readiness to professional activity, structure to readiness, operative calculation, fireman-rescue subdivision, professional activity.

УДК 727.054.373-053.66:331.101.1

Є. А. Починок

ЕРГОНОМІЧНИЙ ПІДХІД ДО ОРГАНІЗАЦІЇ ІНФОРМАЦІЙНО-ПРЕДМЕТНОГО СЕРЕДОВИЩА В ПОЧАТКОВІЙ ШКОЛІ

Проаналізовано зміст і значення інформаційно-предметного середовища навчального кабінету початкової школи. Виокремлено і схарактеризовано педагогіко-ергономічні вимоги до створення комфортного інформаційно-предметного середовища навчального кабінету початкової школи, а саме: педагогічні; інформаційно-комунікативні; організаційні; вимоги відповідності; естетичні; функціональні. Виділено ергономічні і педагогічні принципи побудови інформаційно-предметного середовища навчального кабінету початкової школи.

Ключові слова: інформаційно-предметне середовище, комфортне середовище, навчальний кабінет, педагогіко-ергономічні вимоги.

Постановка проблеми. Система загальної середньої освіти України переживає на сьогоднішній день суттєві зміни, що загострює проблему підвищення якості підготовки молодого покоління та водночас зумовлює необхідність збереження здоров'я, гармонійного розвитку особистості кожного учня. Збільшення обсягу інформації, безупинна модернізація навчальних програм, використання інноваційних засобів навчання, у тому числі і мультимедійних, інтенсифікація розумової діяльності – усе це створює перешкоди при адаптації організму школярів до умов навчального середовища. Тенденція до погіршення здоров'я дітей, що починає набувати стійкого

характеру, особливо серед школярів початкової ланки освіти, вимагає суттєвого переосмислення системи підготовки як у змістовому, так і в організаційному відношенні. Розв'язання означеної проблеми можливе при наявності комфортного, здоров'язбережувального навчального середовища, оптимізації матеріальних, гігієнічних, естетичних чинників його функціонування, організації психологічно комфортної навчально-виховної взаємодії.

Дослідженнями Є. Юлкіної було виявлено, що до 30% учителів початкової школи, які організують простір і планують розвиток кабінету, беруть до уваги лише логіку предметної дидактики початкового навчання [7]. Сучасному школяреві потрібне багатогранне за своїми можливостями навчальне середовище, що створює умови для творчого духовного становлення, утілює в собі цілі і цінності здоров'я та гармонійного розвитку особистості кожної дитини. Тому сучасні наукові дослідження неодноразово переконують у необхідності впровадження засад педагогічної ергономіки в організацію навчального середовища для забезпечення функціонального комфорту і створення умов для збереження здоров'я суб'єктів освітнього процесу.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. З психологічних позицій фундаментальним для ергономіки є представлення навчальної діяльності, за аналогією до трудової, як процесу перетворення інформації й енергії, який відбувається в системі «учитель, учень – засоби навчання – навчальне середовище». Тому більшість науковців (Д. Баєтова, Є. Вороніна, Р. Гершунська, Т. Коджаспірова, Т. Назарова, Н. Пугал, Р. Полат, Р. Сафін, О. Сова та інші) надають перевагу інформаційно-предметному середовищу як одному з компонентів педагогічної ергономіки. Проте ці й багато інших досліджень не пропонують науково обґрунтованого комплексного розв'язання проблеми ергономічного забезпечення інформаційно-предметного середовища навчального кабінету початкової школи.

Метою статті є аналіз можливостей ергономічного забезпечення сучасного інформаційно-предметного середовища навчального кабінету початкової школи. Вона конкретизується у таких завданнях: виокремити і охарактеризувати основні педагогіко-ергономічні вимоги до створення комфортного інформаційно-предметного середовища навчального кабінету початкової школи, визначити принципи його побудови.

Виклад основного матеріалу. У науковій літературі, що присвячена ролі середовища в житті людини та його впливу на розвиток особистості школяра, подано різнобічні визначення інформаційно-предметного середовища. Так, А. Михайлов розглядає інформаційно-предметне середовище вищої школи як систему заходів організаційного, інформаційного, технічного, навчально-методичного, психолого-педагогічного забезпечення освітнього процесу, що нерозривно пов'язане з людиною як активним суб'єктом навчальної діяльності [5].

Розглядаючи з позицій ергономічного підходу інформаційно-предметне середовище навчального кабінету вищої школи, Д. Баєтова визначає його як частину освітнього середовища, соціуму суб'єкта в навчальному кабінеті, що включає в себе матеріально-технічне і навчально-методичне забезпечення, яке є предметним контекстом майбутньої професійної діяльності [1, с. 143]. На основі вивчення робіт, що присвячені середовищному підходу (М. Башмаков, Л. Новікова, С. Позняков, М. Рєзнік, В. Ясвін), та, зокрема, положення про інформаційно-предметне середовище (Д. Баєтова, Р. Гершунська, А. Михайлов, Т. Назарова, Є. Полат, А. Сова), інформаційно-предметне середовище навчального кабінету початкової школи у своєму дослідженні ми розглядаємо як частину освітнього середовища, яке включає в себе матеріально-технічне і навчально-методичне забезпечення, що є інформаційним і предметним середовищем суб'єкта в навчальному кабінеті, необхідним для реалізації основних цілей початкової освіти. Під інформаційно-предметним середовищем ми розуміємо

таке предметне середовище, що несе в собі навчальну, виховну чи методичну інформацію. Акцентуємо увагу на тому, що інформаційно-предметне середовище є середовищем взаємодопомоги, партнерства і співробітництва, забезпечує можливість вибору різноманітних форм занять, сприятливих режимів праці й відпочинку, збереження і зміцнення фізичного й морального здоров'я суб'єктів освітнього процесу.

Відомо, що за характером впливу середовище може бути комфортним, відносно комфортним і екстремальним. Розглядаємо комфортне інформаційно-предметне середовище, що має забезпечити високий рівень працездатності та збереження здоров'я суб'єктів освітнього процесу. Поділяючи думку фахівців у галузі ергономіки, основними характеристиками комфортного середовища вважаємо такі: сприятливий клімат; творча атмосфера; взаємоповага, взаєморозуміння, співробітництво та гуманні стосунки між учасниками навчального процесу; безконфліктне спілкування; забезпечення самоздійснення учнів; оптимальна динаміка працездатності; гарне фізичне і психологічне самопочуття; збереження здоров'я людини.

Основними структурними елементами інформаційно-предметного середовища шкільного кабінету вчені виділяють [1, с. 144]: внутрішні правила поведінки, що забезпечують особистісну і суспільну безпеку; засоби навчання (навчальні книги, наочні посібники, дидактичні матеріали), системи їх зберігання та розміщення (наявність спеціалізованих меблів); навчальне обладнання (технічні засоби навчання, лабораторне обладнання, меблі, засоби організації навчальної діяльності); постійні й змінні експозиції навчального кабінету.

Узагальнюючи дослідження вчених (В. Красильникова, Т. Казаріна, А. Жукова, Д. Баєтової, В. Нестеренко) та враховуючи специфіку організації навчального кабінету для учнів молодших класів, ми виокремили найбільш важливі педагогіко-ергономічні вимоги до інформаційно-предметного середовища: педагогічні, естетичні, функціональні, інформаційно-комунікативні, вимоги відповідності віковим та індивідуальним особливостям, організаційні. Відзначимо, що педагогіко-ергономічні вимоги до інформаційно-предметного середовища навчального кабінету початкової школи ми розглядаємо як рекомендації з організації інформаційно-предметного середовища для формування знань, умінь, навичок, розвитку особистості з урахуванням комплексу антропометричних, фізіологічних, психологічних особливостей молодших школярів, що є необхідними у процесі використання можливостей інформаційно-предметного середовища навчального кабінету.

Насамперед, відзначимо, що кожен з елементів інформаційно-предметного середовища має не просто бути джерелом інформації, але й відігравати роль інструменту, що сприяє формуванню загальноосвітніх знань, умінь, навичок, розвитку особистості учнів, є фундаментом їхнього особистісного самовдосконалення. Крім того, засоби навчання повинні активізувати увагу учнів, викликати інтерес, захоплення, емоційно впливати на них. Тому чільне місце в системі вимог до інформаційно-предметного середовища навчального кабінету належить *педагогічним вимогам*.

Дослідження ряду психологів (Л. Виготського, В. Давидова, О. Леонтьєва, Г. Костюка та інших) переконливо доводять, що молодший шкільний вік – це період усебічного духовного розвитку дитини, підвищеної чутливості до краси навколишнього середовища. Діти цього віку вразливі й емоційно сприйнятливі. Вони сприймають, насамперед, ті властивості об'єктів, емоційно впливають на них, викликають захоплення. Оформлення інформаційно-предметного середовища в початковій школі повинно бути наочним, яскравим і живим. Тому однією з педагогіко-ергономічних вимог ми відзначаємо *естетичну*, яка передбачає забезпечення кольорової і світлової гами в робочому просторі учнів, а також художнє оформлення експозицій, засобів навчання. Не можна недооцінювати вплив

рослин на атмосферу у шкільному кабінеті, на емоції школярів та їхнє самопочуття, що також відноситься до естетичних вимог.

Не викликає сумніву той факт, що сучасний навчальний кабінет повинен задовольняти ще й *функціональним* вимогам в оформленні, які полягають у тому, що кожен елемент середовища повинен мати функціональне призначення, тобто бути задіяним, функціонувати і використовуватися у навчальному процесі.

Наступна група вимог пов'язана з тим, що інформаційно-предметне середовище повинно забезпечувати зручні інформаційні, зорові й слухові зв'язки. Вивчаючи взаємовідношення організму учня і навчального середовища, В. Нестеренко дійшов висновку, що результат впливу значною мірою залежить від частоти, загального характеру впливу і просторового розміщення джерел відносно організму [6]. Тому наступними вимогами є *інформаційно-комунікативні*, що забезпечують достатність і комфортність інформаційних, а також зорових і слухових зв'язків у комунікативній взаємодії учнів із навколишнім світом. Крім того, джерелом комфорту в навчальній діяльності є рівень відносин та взаєморозуміння між учасниками освітнього процесу, що характеризується інформаційно-контактними зв'язками. Педагогічне спілкування буде продуктивним лише тоді, коли ґрунтуватиметься на повазі до особистості молодшого школяра, розумінні його потреб та інтересів, умінні обирати необхідний стиль спілкування.

Організаційні вимоги визначають порядок роботи в інформаційно-предметному середовищі навчального кабінету, який повинен регулюватися сформованими внутрішніми правилами поведінки [1, с. 145], а також залежати від технології організації навчальної діяльності. Крім того, кожен із засобів навчання повинен мати своє чітко визначене місце, бути легко доступним у будь-який момент уроку, забезпечуватися методичними вказівками до застосування.

Багатоманітність джерел інформації викликає труднощі у вільній орієнтації в ній молодших школярів. Зміст інформації, що несе кожен з елементів інформаційно-предметного середовища, повинен зосереджувати увагу учнів, займати чільне місце в навчальній діяльності, не відволікаючи іншими дидактичними засобами. Тому, як стверджує В. Вовкотруб, з інформаційного поля учнів потрібно виключити зайву інформацію, а всі засоби, які не несуть дидактичного навантаження, не повинні знаходитися в полі зору школярів [2, с. 133]. Стосовно початкової школи, необхідним є врахування вимог до створення навчально-методичних експозицій змінного і постійного характеру.

Звичайно, інформаційно-предметне середовище повинно відповідати специфіці навчального предмету (природнонаукового чи гуманітарного циклу). З позицій ергономічного підходу необхідним є не тільки зважити змістові особливості дисципліни, яка вивчається в конкретному кабінеті, але й розглянути з позицій психологічного настрою учнів на засвоєння знань із конкретного предмету. Наприклад, оформлення інформаційно-предметного середовища в кабінетах гуманітарного циклу повинно сприяти впевненості і спокою. Вивчення точних дисциплін потребує зосередженості уваги учнів, тому оформлення кабінетів повинно бути виразним, чітким. Крім того, потрібно звернути увагу на призначення навчального кабінету (для занять тільки з однієї навчальної дисципліни, із суміжних чи різнорідних навчальних дисциплін).

Ураховуючи специфіку початкової школи, вважаємо, що однією з вимог до інформаційно-предметного середовища є його *відповідність віковим та індивідуальним особливостям дітей*, рівню їхньої підготовки. У даному випадку враховуються антропометричні і психофізіологічні характеристики учнів початкової школи, а також Положення про навчальні кабінети загальноосвітніх навчальних закладів, Державні

санітарні правила і норми влаштування, утримання загальноосвітніх навчальних закладів та організації навчально-виховного процесу (ДСанПін 5.5.2.008-01) [3].

Організація інформаційно-предметного середовища потребує опори на конкретні принципи. У сучасній педагогіці та спеціальній літературі з ергономіки єдиної загальноновизнаної номенклатури принципів побудови інформаційно-предметного середовища не існує. Тому на основі аналізу відомих педагогічних (Ю. Бабанський, В. Сластьонін, П. Підкасітий, О. Савченко та інші) та ергономічних принципів (Д. Баєтова, В. Зінченко, В. Муніпов, Р. Сафін, Є. Вороніна, Т. Назарова та інші), ми виділили основні принципи побудови інформаційно-предметного середовища навчального кабінету: *ергономічні* (принципи безпеки, комфортності, надійності, оптимізації, психофізіологічної адаптованості, хронометричної відповідності, естетичності, функціонального комфорту); *педагогічні* (принципи науковості, доступності, адекватності, наочності, педагогічної технологічності, зв'язку навчання з життям, нормо відповідності).

Висновок. Таким чином, нинішнє інформаційно-предметне середовище повинно сприяти ефективному сприйняттю і засвоєнню навчальної інформації на основі матеріальних засобів навчання, які введено в контекст навчально-пізнавальної діяльності учнів. Основне завдання створення такого середовища полягає, перш за все, в орієнтації на суб'єкта, для якого створюється середовище, на його індивідуальні потреби, психологічні, фізіологічні, антропометричні та вікові характеристики. Інформаційно-предметне середовище навчального кабінету початкової школи має створюватися на основі сучасного рівня педагогічної науки і практики. Комфортне інформаційно-предметне середовище забезпечує суб'єктивний комфорт, задоволеність цим середовищем, його красою й естетичною привабливістю, а також сприяє засвоєнню учнями необхідним обсягом знань і вмінь, формуванню ключових і предметних компетентностей у молодших школярів.

Перспективи подальших досліджень убачаємо в формуванні готовності вчителів початкових класів до організації комфортного інформаційно-предметного середовища.

Список використаної літератури

1. Баєтова Д. Р. Реализация эргономического подхода в информационно-предметной среде учебного кабинета вуза / Д. Р. Баєтова // Омский научный вестник. – 2007. – № 3 (55), май-июнь. – С. 143–145.
2. Вовкотруб В. П. Ергономічний підхід до розвитку шкільного фізичного експерименту : монографія / В. П. Вовкотруб. – К., 2002. – 280 с.
3. Державні санітарні правила і норми влаштування, утримання загальноосвітніх навчальних закладів та організації навчально-виховного процесу : ДСанПін 5.5.2. 008-01. – [Чинний від 14-08-2001]. – К. : Держ. саніт.-епідеміол. служба України, 2001. – (Нац. стандарт України).
4. Карапузова Н. Д. Основи педагогічної ергономіки : навч. пос. / Н. Д. Карапузова, Є. А. Зімниця, В. М. Помогайбо. – К. : Академвидав, 2012. – 192 с.
5. Михайлов А. Н. Педагогические условия совершенствования информационно-образовательной среды высшего учебного заведения : автореферат дис. ... канд. пед. наук : 13.00.01 «общая педагогика, история педагогики и образования» / А. Н. Михайлов. – Нижний Новгород, 2007. – 22 с.
6. Нестеренко В. П. Основы педагогической эргономики / В. П. Нестеренко // Возрастная физиология и школьная гигиена. – Вологда : ВГПИ, 1973. – 163 с.
7. Юлкина Е. А. Учебный кабинет в начальной школе / Е. А. Юлкина // Начальная школа. – 2008. – № 11. – С. 6–8.

Одержано редакцією 15.08.2014.
Прийнято до публікації 18.08.2014.

Анотація. Починок Е. А. *Ергономічний підхід до організації інформаційно-предметної середовища в початковій школі.* Проаналізовано зміст і значення інформаційно-предметної середовища навчального кабінету початкової школи. Виділено і охарактеризовано педагогіко-ергономічні вимоги до створення комфортної

информационно-предметной среды учебного кабинета начальной школы, а именно: педагогические; информационно-коммуникативные; организационные; требования соответствия; эстетические; функциональные. Определены эргономические и педагогические принципы построения информационно-предметной среды учебного кабинета начальной школы.

Ключевые слова: информационно-предметная среда, комфортная среда, учебный кабинет, педагогико-эргономические требования.

Summary. Pochynok E. A. Ergonomic approach to organization of information and subject environment in primary school. Content and value of information and subject environment of classrooms in primary school are analyzed in the article. Pedagogical and ergonomic requirements for creation of comfortable information and subject environment of classrooms in primary school are singled out and characterized, namely pedagogical; informational and communicative; organizational; requirement of conformity; aesthetic; functional. Ergonomic and pedagogical principles of construction of information and subject environment of classrooms in primary school are pointed out.

The primary task of the creation of such ambience consists in orientation on subject, for which her/his individual need, psychological, physiological, anthropological and age features. Information-subject ambience of the scholastic cabinet of the grade school must be created on base modern level pedagogical science and practical persons. Suitable information-subject ambience provides the subjective comfort, complacency this ambience, his beauty and aesthetic attractiveness, as well as promotes the assimilation a pupil necessary by volume of the knowledge's and skills, shaping key and subject competition.

Key words: information and subject environment, comfortable environment, classrooms, pedagogical and ergonomic requirements, primary school.

УДК 372.881.161

А. М. Приходько

НАУКОВІ ПІДХОДИ ДО ВИЗНАЧЕННЯ ПОНЯТТЯ «ПРОФЕСІЙНО-КОМУНІКАТИВНА КОМПЕТЕНТНІСТЬ СТУДЕНТІВ У ВИЩИХ ТЕХНІЧНИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДАХ»

Розглянуто дослідження вітчизняних та зарубіжних учених із проблеми професійно-комунікативної компетентності. Викладені різні підходи до визначення поняття «професійно-комунікативна компетентність», зокрема «професійно-комунікативна компетентність студентів у вищих технічних навчальних закладах».

Ключові слова: професійно-комунікативна компетентність, професійно-комунікативна компетентність фахівця, професійно-комунікативна компетентність студентів у вищих технічних навчальних закладах.

Постановка проблеми. Європейське та світове співтовариство на початку ХХІ століття визначило найважливішими чинниками конкурентоздатності фахівця на ринку праці професійну, соціальну, комунікативну та інформаційну компетентність [14]. Нові орієнтири розвитку пропонують системі вищої освіти складні завдання та зміни у стратегії підготовки інженерів. Актуальність дослідження обумовлена тим, що сучасному суспільству потрібен не просто інженер – носій інформації, а комунікабельний професіонал, який здатний до саморозвитку та самонавчання в умовах, що швидко змінюються. Саме в такому контексті особливого значення набуває проблема формування професійно-комунікативної компетентності студентів у вищих технічних навчальних закладах, що вимагає чіткого визначення цього поняття в науковій та методичній літературі.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблемі формування професійно-комунікативної компетентності присвячено багато наукових праць вітчизняних та